

На правах рукопису

Ж М А С В

Георгій Олександрович

ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

(Питання теорії, методології і практики)

Спеціальність: 08.10.02. - Територіальні системи та комплекси

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття
наукового ступеня кандидата економічних наук

Л ь в і в - 1 9 9 7

AB 37.777

Робота виконана в Інституті регіональних досліджень НАН України

Науковий керівник - член-кореспондент НАН України, д. е. н., професор Долішній М. І.

Офіційні опоненти - академик НАН України, д. е. н., професор Чумаченко М. Г., д. е. н., професор Побурко Я. О.

Провідна організація - Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

Захист відбудеться "28" "03" 1997 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.04.10.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук в Інституті регіональних досліджень НАН України, за адресою: 290026, м. Львів, вул. Ковельницька, 4

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту регіональних досліджень НАН України.

Автореферат розісланий "26" "02" 1997 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради, кандидат економічних наук

В. І. ЖОВТАНЕЦЬКИЙ

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00752439 (U)

I. Загальна характеристика роботи

1.1. Актуальність теми дослідження

Результативність ринкових перетворень залежить не тільки від ефективності макроекономічного регулювання, але й від того, наскільки у процесі соціально-економічної реконструкції держави будуть задіяні регіони, яка буде їх участь в управлінні територіальним розвитком, чи буде знайдено розумний компроміс між державними та регіональними інтересами.

Мова йде про необхідність формування регіональної політики як системи форм і методів управління, яка б забезпечила угоду інтересів держави і регіонів, а також ефективну діяльність регіональних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в реалізації довгострокової економічної стратегії держави.

У сучасній економічній літературі, у практиці управління економічними процесами проблеми регіональної політики займають важливе місце і є предметом живих дискусій. Однак, у межах цих проблем практично не знаходять свого відображення питання формування господарського комплексу регіону як системи в контексті регіональної економічної політики.

Спектр невирішених питань достатньо широкий - від складних методологічних підходів та концепцій формування господарського комплексу у регіоні до конкретних практичних завдань. Відсутні прийнятні методичні розробки в формування та реалізації стратегії розвитку територіальних систем і комплексів у контексті формування нової моделі господарювання, створення системи управління згаданими структурами на регіональному рівні та відповідних їй організаційно-економічних механізмів. Недостатня розробленість цих питань, а також їх актуальність обумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мету, структуру і завдання.

1.2. Мета та завдання дослідження

Метою дослідження є розроблення теоретичних положень й практичних рекомендацій в формування територіальних господарських комплексів як системи у контексті економічної стратегії та політичного розвитку регіону.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення комплексу таких задач:

- визначення економічної сутності формування територіальних господарських систем у регіоні в умовах трансформації економічної моделі господарювання;
- розроблення стратегії розвитку територіальних господарських систем і комплексів у контексті нової концепції регіональної політики;
- визначення критеріїв і принципів формування й розвитку територіальних господарських систем у регіоні;
- обґрунтування напрямів розвитку економіко-правової бази управління територіальними господарськими системами;
- вдосконалення методів управління економічним розвитком регіону.

1.3. Предмет і об'єкт дослідження

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні й методичні питання, пов'язані з формуванням й розвитком територіальних господарських систем і комплексів, концептуальні положення з розроблення регіональних систем управління ними в умовах формування ринкової моделі економічного розвитку. Об'єктом дослідження є регіональні господарські системи й комплекси.

1.4. Теоретична і методологічна база дослідження

Теоретичною і методологічною базою дослідження є сучасні теорії ринкової економіки, концептуальні підходи до проблем економічного розвитку регіонів, відображені у роботах вітчизняних й зарубіжних дослідників, вчених-економістів та практиків, закони України й підзаконні акти владних структур, що стосуються питань управління економікою.

У роботі використані методи системного аналізу, програмно-цільові, економіко-математичні й експертні методи дослідження.

1.5. Наукова новизна і нові наукові результати дослідження

Новими науковими результатами дослідження є:

- поглиблення знань у сфері теорії, методології й практики організації і управління формуванням та розвитком територіальних господарських систем в умовах розширення господарської самостійності регіонів, обумовлених ринковою економікою;

- визначення економічної сутності формування територіальних господарських систем в умовах трансформації економічної моделі господарювання;

- визначення принципів та критеріїв їх розвитку;

- обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку економіко-правової бази управління регіоном;

- розвиток програмно-цільових методів управління територіальними комплексами.

1.6. Теоретичне та практичне значення роботи

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у формуванні нових методологічних підходів до вирішення проблеми управління міжгалузевими господарськими системами на рівні регіону в умовах становлення ринкових відносин.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні методичних підходів до формування комплексних програм соціально-економічного розвитку регіонів, розробці балансової моделі соціально-економічного розвитку регіону (області), методичних положень з оцінки міських територій.

Теоретичні положення і висновки, методичні розробки і практичні рекомендації, сформульовані у роботі, використані в процесі розроблення проектів державних програм соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, Полісся, Поділля, Українського Причорномор'я, розробляваного зараз - Придніпровського району.

1.7. Апробація роботи

Висновки і пропозиції, одержані у результаті проведеного дослідження, доповідались на міжнародних і республіканських науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема з питань регіонального розвитку і екології в басейні Чорного моря, Дніпра і Дунаю (листопад 1996 р., м. Одеса), "Соціально-економічні та екологічні проблеми розвитку адміністративних районів" (1996 р., м. Львів), у проекті "Екологічно орієнтований туризм та бізнес. План дій для Карпатського регіону України". (ЕПАТ та Американське Агенство Міжнародного розвитку, Україна, 1996 р.), "Соціально-економічні та екологічні проблеми розвитку адміністративних районів" (Міжнародна науково-практична конференція, 1997 р. м. Львів).

1.8. Структура та об'єм роботи

Дисертація складатиметься із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаної літератури.

Зміст роботи.

Вступ.

Розділ 1. Регіоналізація економіки як фактор економічного розвитку.

Розділ 2. Концептуальні умови формування регіональної економічної політики.

Розділ 3. Удосконалення методів управління економічним розвитком регіону.

Висновки.

Список літератури.

2. Основні положення дисертаційної роботи

2.1. Сучасний стан соціально-економічного розвитку регіонів України слід розглядати не тільки як наслідок загальної кризи економіки та різних потенційних можливостей територій, а й втрати регіональних важелів управління. Надто зарегульований, поєбавлений зваженого державного централізму перехід економіки областей до ринкових відносин привів до деформації територіальних пропорцій.

Для зменшення диспропорцій у рівнях розвитку промисловості регіонів необхідно взяти конкретних заходів, спрямованих на посилення державної керованості виробничим потенціалом областей, спрямуванні бюджетних ресурсів на реструктуризацію засобів виробництва, стабілізацію і активне функціонування органів регіональної економіки.

Ефективність регіональної політики держави визначається цілісністю, комплексністю та ефективністю розвитку його національного господарського комплексу.

Для збереження самостійності й перетворення в економічно сильну державу Україна повинна розглядати формування регіональної політики в числі найважливіших та найпріоритетніших завдань. Виходячи з досвіду найбільш розвинених країн світу, можна стверджувати, що ефективний розвиток держави неможливий за відсутності зваженої, детально продуманої регіональної політики.

Проведення у минулому державної економічної політики, яка не враховувала особливостей і специфіки окремих територій, призвело до виникнення значних диспропорцій у територіальній структурі народно-господарського комплексу країни, нагромадження на місцях ряду економічних, екологічних і соціальних проблем.

2.2. Регіональна політика - це взаємозалежність, взаємообумовленість, співвідношення форм та видів діяльності суб'єктів господарювання, суспільних груп, що визначаються їх суспільно-економічними інтересами та цілями, значною мірою обумовлені їх місцезнаходженням та діями органів виконавчої влади й самоуправління.

Економічна політика держави повинна базуватись на ідеях злагоди, стабільності і, що найголовніше, цілісності України. Це означає, що в її основу слід покласти прийнятну для держави і регіонів формулу взаємовідносин, побудовану на принципах партнерства, а не протистояння, еквівалентності, а не стриманості, законності, а не анархії і вседозволеності.

Україні, як незалежній державі, необхідно визначити нові структурні співвідношення між регіонами. Це означає, що основні державні інтереси полягають у мінімізації негативних проявів територіальної дезінтеграції України, забезпеченні умов для підтримки місцевих перетворень через найповніше використання з внутрішніх потенціалів кожного регіону.

2.3. Стратегія розвитку регіонів у дослідженні трактується як набір таких установок й правил (законів) для прийняття рішень (нормативних актів), якими повинні керуватися, з одного боку, центральні управлінські структури, а іншого - регіональні.

Подальше розширення повноважень і відповідальності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за комплексний розвиток областей, районів, міст сіл та вирішення завдань життязабезпечення населення є необхідною умовою децентралізації управління економікою та посилення її керованості з боку держави на регіональному рівні.

2.4. Україні, як незалежній самостійній державі, необхідне нове економічне районування, яке максимально відповідало б таким принципам:

1. Формування цілісності та стійкості національного господарського комплексу.

2. Сприяння ефективному розвитку периферійних й депресивних районів.

3. Визначення й виділення центральноукраїнських територій як центральноукрупнюючої та консолідууючої сили національного господарського комплексу.

4. Узгодженість економічного районування з політико-адміністративним устроєм.

2.6. Для вирішення аказаних проблем та використання територіальних резервів виникла необхідність створити нові системи управління в областях - такі, що зможуть успішно використовувати нові виробничо-господарські та управлінські функції. Головними суб'єктами таких систем є місцеві органи виконавчої влади.

Основними елементами нових систем управління є:

- організаційна структура, штат висококваліфікованих спеціалістів;
- економічний механізм, здатний забезпечувати узгодження інтересів усіх суб'єктів господарювання з інтересами регіону та народного господарства в цілому.

Економічний механізм повинен забезпечувати керіваність з боку місцевих владних та виконавчих структур матеріально-технічними, фінансовими й іншими ресурсами, достатніми для самостійного вирішення основних завдань комплексного економічного і соціального розвитку підвідомчої території, правове забезпечення, яке визначає взаємовідносини всіх учасників економічних та соціальних процесів на територіальному рівні.

2.6. В умовах, коли розірвано багато господарських зв'язків, налагоджування нових необхідно починати з пошуку контактів на регіональному рівні. Проте, налагоджування господарських зв'язків - тільки частина питань територіального управління. В цілому ж на регіональні органи управління необхідно покласти виконання, в числі інших, таких функцій:

- координацію діяльності підприємств місцевої промисловості, місцевих будівельних матеріалів, автомобільного транспорту, посередницьких структур та малого бізнесу;
- координацію діяльності усіх розташованих на території регіону великих та середніх підприємств і організацій.

2.7. На регіональному рівні значне місце у підвищенні ефективності господарювання належить формуванню інтегрованих господарських територіально-виробничих об'єднань (ТВО), які об'єднують підприємства різних форм власності. В залежності від цілей, глибини інтеграції та фінансових взаємовідносин, ці об'єднання можуть приймати різні організаційні форми.

Структури, про які йде мова, є добровільною інтеграцією підприємств різних форм власності, банків, суб'єктів виробничої інфраструктури, що об'єднали частину своїх ресурсів для спільного виконання певних виробничо-господарських, науково-технічних чи соціальних функцій. Для цього вони створюють й утримують за рахунок своїх коштів апарат такого об'єднання, достатній для виконання функцій, визначених об'єднанням. Так найкраще забезпечується реалізація територіальних резервів, поєднання галузевого і територіального управління.

2.8. Найважливішим елементом у системі територіального управління є планування.

Індикативне планування на територіальному рівні може бути надано у спрощеному вигляді алгоритмом, наведеним на схемі (мал. 1).

2.9. Для управління розвитком територій найперспективнішим напрямком є розроблення та реалізація комплексних регіональних програм. На даний час вже розроблено проекти державних програм соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, Полісся, Поділля, Українського Причорномор'ч, в процесі розроблення - Придніпровського регіону. Пріоритети розвитку регіонів, покладені в основу програм, сприятимуть відродженню економіки та підвищенню рівня життя їх населення, а т. жм стабілізації політичної та соціально-економічної ситуації у державі в цілому.

З метою вирішення проблем, пов'язаних з поверненням, розселенням та облаштуванням в Криму депортованих кримських татар та осіб інших національностей, розробляється проект спеціальної регіональної програми.

Після схвалення Кабінетом Міністрів України заходи цих програм включатимуться до річних державних програм економічного і соціального розвитку України.

Регулювання розвитку економіки регіонів здійснюється також за допомогою прогнозів та програм економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та цільових комплексних програм розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Проблеми, пов'язані з розробленням та реалізацією регіональних програм, багато в чому співпадають з тими, що виникають в процесі розроблення та реалізації загальнодержавних програм.

У дослідженні комплексні регіональні програми розглядаються як відкрита система, її виконання необхідно постійно контролювати та коригувати.

Мал. 1. Спрощена схема формування індикативного плану та забезпечення його виконання

В умовах переходу економіки України до ринкових відносин формування і реалізація програм дер. зного рівня мають базуватися на основних принципах програмно-цільового планування та управління, зокрема, цільової спрямованості на досягнення кінцевих результатів, комплексності, альтернативності та керованості. При умові дотримання всіх правил і процедур програмно-цільового підходу, формування і реалізація державних програм повинні передбачати типові технологічні

схеми виконання в ітеративному режимі окремих стадій та етапів, що мають характер серійних прогнозно-аналітичних досліджень, техніко-економічних обґрунтувань, проектних і планових варіантних розробок з використанням сучасних методів прогнозування, техніко-математичних та сіткових моделей.

У відповідності з системним підходом і основними принципами програмно-цільового планування та управління, при формуванні та реалізації державних програм необхідно виконати такі типи стадій, як: відбір проблем для програмного рішення у регіонах того чи іншого соціально-економічного чи науково-технічного пріоритету; підготовка вихідного завдання для формування програми; розроблення концепції програми; обґрунтування та побудова дерева (системи) цілей; розроблення проекту програми (включаючи формування на конкурсній основі його альтернативних варіантів, вибір з них оптимального та здійснення кінцевої програми), створення та ефективне використання організаційно-економічного механізму управління програмою; оцінка кінцевих результатів та ефективності виконання програми.

Приймаючи до уваги гострий дефіцит інвестицій, а також те, що програма державного рівня є складним проектним та організаційно-економічним документом, для ефективного формування і реалізації якого необхідно, як правило, створювати спеціальний орган управління, формування національних та державних програм доцільно здійснювати тільки у випадку великого народногосподарського значення і міжгалузєвого характеру поставленої проблеми, а одного боку, та неможливості її комплексного вирішення у встановлений термін за допомогою традиційних методів планування та управління - з іншого.

2.10. На регіональному рівні особливо зростає значення комплексного опрацювання рішень, які приймаються. Для цього необхідна координація, узгодженість підходів та дій всіх служб апарату управління.

Управління економіки обласних державних адміністрацій мають відігравати роль методичного і координаційного центру всієї роботи із стратегічного розвитку економіки регіону. Важливим завданням підрозділів повинен стати пошук та використання напрацьованих науково ефективних методів планування, застосованих у даних конкретних умовах.

Найбільш складні завдання, покладені на органи місцевого самоврядування, полягають в об'єднанні зусиль підприємств, розташованих на відповідній території, з метою прискорення науково-технічного прогресу. Одним з поширених форм вирішення цих завдань є формування регіональних науково-технічних програм.

2.11. Для підвищення дієвості регіональних науково-технічних програм в умовах докорінної перебудови управління економікою передбачається здійснити ряд заходів з таких напрямків.

1. Удосконалення механізму визначення переліку регіональних науково-технічних програм.

2. Удосконалення механізму формування регіональних науково-технічних програм.

3. Удосконалення механізму реалізації програм.

2.12. Регіональні програми доцільно розробляти трьох видів. Перший вид: програми - регіональні аспекти завдань загальнодержавних науково-технічних програм. Другий вид: комплексні програми - прогнози в основних напрямів науково-технічного розвитку народногосподарського комплексу області. Третій вид: науково-технічні програми з вирішення територіальних міжгалузевих проблем, націльних на реалізацію регіональних резервів прискорення НТП.

Періоди дії регіональних аспекти загальнодержавних науково-технічних програм визначаються термінами, в них передбаченими.

Комплексні програми - прогнози в основних напрямів науково-технічного розвитку регіону розробляються на період 15-20 років.

Період дії регіональних науково-технічних програм обумовлено реальними термінами, необхідними для вирішення тієї чи іншої проблеми.

У процесі відбору проблем, які належить вирішити на основі розроблення та реалізації регіональних науково-технічних програм, необхідно керуватися напрямками діяльності місцевих органів виконавчої влади з управління науково-технічним прогресом.

2.13. Процедура визначення переліку регіональних науково-технічних програм доцільно здійснювати у такій послідовності:

Визначаються "вузькі місця" у комплексному пропорційному збалансованому розвитку народного господарства області та формулюються науково-технічні проблеми.

Визначається кількість підприємств і організацій регіону відомчої підпорядкованості, зацікавлених у вирішенні тієї чи іншої проблеми.

Визначається можливість вирішення проблеми за допомогою довготермінових планів підприємств та індикативних показників економічного і соціального розвитку області.

Для вирішення проблеми через розроблення програми перевага надається міжгалузевим проблемам, а також проблемам, для вирішення яких необхідно налагодження нових зв'язків між підприємствами і організаціями області.

2.14. В умовах ринкової економіки, коли участь у реалізації державних програм має базуватися на економічних інтересах, необхідно докорінно змінити порядок і технологію розроблення програми. Відповідно до запропонованої технології, 1 етап має починатися з формування концепції програми, яку орган управління цією програмою (створюваний відразу ж після затвердження переліку програм) направляє потенційним учасникам робіт, ймовірним користувачам програмної продукції та фінансуючим організаціям із запрошенням прийняти участь у формуванні та реалізації відповідної програми.

На 2 етапі, після експертизи і конкурсу надісланих проектів, розробляється декілька альтернативних варіантів проекту програми, з яких відбирається оптимальний. Він і відправляється всім зацікавленим органам управління, науковим організаціям, підприємствам і об'єднанням. На базі індикативних техніко-економічних показників програмної продукції її виконавці та користувачі проводять необхідну переддоговірну роботу, погоджують між собою контракти на виконання відповідного завдання програми, обґрунтовують розмір необхідних бюджетних асигнувань, економічні пільги та гарантії.

У разі необхідності проводиться конкурс організацій-виконавців її конкретних завдань.

На 3 етапі розробляється розвернутий проект програми, який подається на затвердження Уряду.

У цьому проекті, у разі необхідності, коригуються дерево цілей, а також враховуються показники програмної продукції, угодження між всіма учасниками програмних робіт.

2.15. У сучасних умовах ведення господарства економічна оцінка території розглядається як інструмент, який дозволяє визначити найдоцільніший вид використання території за рівень інтенсивності її забудови. У дисертації розроблено методіку оцінки територій, у тому числі міських, як найбільш складних з точки зору методології оцінки.

Основні фактори, які формують оцінку конкретних ділянок міської території, такі:

- місцезнаходження, що оцінюється доступністю ділянки по відношенню до загальноміського центру, місцем прикладання праці, місцем відпочинку;

- сучасний характер використання;
- інженерно-будівельна характеристика ділянки;
- санітарно-гігієнічні умови;
- природно-естетичні якості.

2.16. Метою комплексної економічної оцінки міської території є підвищення ефективності управління соціально-економічним розвитком міста, оптимальне, економічно та екологічно обгрунтоване розміщення нового будівництва, раціональне використання територіальних ресурсів міста.

Витратна складова оцінки міських територій є основою розроблення економічних нормативів, за допомогою яких здійснюється компенсація витрат для проведення території у стан, придатний для її цільового використання та вилучення міської диференційної ренти.

Введення плати за користування міськими землями є одним з найважливіших елементів регіонального госпрозрахунку та інструментом запровадження економічних методів управління містом. Економічна оцінка території сприяє визначенню найбільш доцільного виду її використання та інтенсивності забудови.

2.17. Економічним обгрунтуванням витратної складової оцінки міських земель є необхідність компенсації забудовником витрат на приведення території у стан, придатний для використання. При цьому мають враховуватися витрати на знесення та перебазування народногосподарських об'єктів, відселення жителів, компенсацію за вилучення сільськогосподарських земель, витрати на прокладення інженерно-транспортних мереж і комунікацій, впорядкування територій. При цьому враховуються як витрати, зроблені до моменту відведення земель, так і передбачені генеральним планом розвитку міста.

Компенсація витрат, в основі якої лежить витратна складова, здійснюється одноразово та вноситься підприємством, яке отримує ділянку міської території. Сума, яку вносить забудовник, не залежить від терміну, на який надається територія.

У тому випадку, коли ділянка, яку займає підприємство, відводиться іншому забудовнику, той компенсує своєму попереднику витрати

на перебаування об'єктів, які зносяться (ця сума входить до витратної складової оцінки).

В процесі розрахунку витратної складової оцінки враховуються не тільки інфраструктурні об'єкти, які необхідні даному забудовнику, але й не потрібні йому, що стимулює вибір найбільш пріоритетних ділянок для розміщення підприємства.

Як безпосередній об'єкт оцінки у межах міської території розглядається т.в. функціональна зона, тобто компактна частина міської території, відносно однорідна по характеру використання та забезпечення об'єктами інженерно-транспортної інфраструктури.

3. Висновки і рекомендації

3.1. Регіоналізація економіки в сучасних умовах є об'єктивним фактором економічного розвитку. У контексті цієї тенденції, яка має глобальний характер, реформа управління економікою в Україні набуває особливого амісту. Економічні процеси, що відбуваються у пострадянських країнах, мають багато загальних рис. Такими є, перш за все, масова приватизація та роздержавлення державного майна, перехід до переважно економічних методів управління економікою, висликаний орієнтацією на ринкову модель господарювання.

3.2. Регіональна політика в сучасних умовах виявляється перш за все, як взаємоз'язок (взаємобумовленість) груп, які визначаються їх соціально-економічними інтересами та цілями, що у значній мірі обумовлюється їх локацією, тобто місцезнаходженням, та дій органів виконавчої влади та самоврядування.

Від характеру цих взаємовідносин залежить вирішення таких надзвичайно важливих загальнодержавних питань, як розвиток державності, створення єдиного соціально-економічного простору України, побудова ефективно функціонуючого господарського комплексу, досягнення повноцінного розвитку регіонів, інтеграція національного господарського комплексу в міжнародний економічний простір та інше.

3.3. Сучасні тенденції в економічному управлінні територією виявляються у підвищенні економічної змостійності регіонів, розширенні їх прав у вирішенні принципово важливих питань господарювання.

З іншого боку, необхідно враховувати наявність певної ринкової саморегуляції економічних процесів, яка в міру становлення основних інститутів ринкової економіки буде проявлятися все більш виражено.

В умовах виникнення економічної моделі господарювання відбуваються суттєві трансформації як у структурі й функціях територіально-господарських комплексів, так і в системі їх управління.

3.4. Розвиток територіально-господарських систем у сучасних умовах потребує відпрацювання принципово нових управлінських рішень, розроблення нових концептуальних підходів, адекватних сформованій моделі господарювання. Ці підходи повинні базуватися на ключових положеннях регіональної економічної політики.

В основу регіональної економічної політики має бути покладений відносно широкий спектр взаємопов'язаних цілей. До них відносяться такі:

- економічне зростання, засноване на оптимальній алокації факторів виробництва в економічному просторі;
- однорідність (гомогенність) національного економічного простору, сутність якої полягає у тому, щоб запобігти міжрегіональних диспропорцій (або ж згладити їх) у добробуті та доходах, зробити всі регіони однаково доступними для господарської діяльності;
- стабільність, яка виявляється у зменшенні кон'юнктурної та структурної вразливості регіонів.

3.5. Для процесу ринкового трансформування на регіональному рівні визначальними мають стати сприятливі загальнонаціональні ринкові умови. На перший план має вийти підтримка інвестицій, орієнтованих на забезпечення економічного зростання, розвитку сучасних галузей та виробництв, а також інфраструктури як фактора структурної перебудови.

3.6. Центральною проблемою регіональної політики залишається перерозподіл податкових надходжень, бюджетне регулювання між центром та регіонами.

Сучасна регіональна політика у розвитку територіально-господарських систем має проводитися на різних рівнях. Це:

- державна стратегія регіонального розвитку;
- політика регіонів;
- локальна політика місцевого самоврядування.

3.7. Основними критеріями участі владних структур рівного рівня у регулюванні економічних процесів, що визначають темпи і пропорції розвитку територіально-господарських систем є:

- загальнодержавне значення;
- стабільність загальнодержавних цінностей, стандартів;
- нівелювання жорсткої конкуренції;
- фінансовий перерозподіл.

3.8. Одним з основних напрямів вирішення економічних проблем території є розроблення та реалізація регіональних програм розвитку територіально-господарських систем.

Укрупнено можна виділити три види регіональних програм:

- програми розвитку регіонів, перманентно відсталих а рівня головних соціально-економічних індикаторів від середнього по Україні;
- програми розвитку депресивних регіонів;
- програми освоєння нових територій.

3.9. Особливо важливе місце у формуванні територіально-господарських систем у нових умовах господарювання займає створення чи розвиток виробничої інфраструктури.

Розроблення та реалізація регіональних програм рівного рівня повинні передбачати наявність централізуючої системи, що робить необхідною наявність органу управління програмою, оскільки необхідна ступінь деталізації регулятивної та господарської діяльності, на відміну від планової економіки, не "вбудована" у систему державного управління.

Розроблення регіональних програм має передбачати конструювання не жорсткої технології досягнення цілі, а головним чином, механізму, вплив якого забезпечить рух у потрібному напрямку. Сама ж програма, як плановий документ, визначає не стільки взаємозв'язану послідовність дій, скільки стратегію вирішення регіональних проблем розвитку територіально-господарської системи.

3.10. Особливого значення у сучасних умовах набуває фінансове забезпечення формування територіально-господарських систем. Основними напрямками вирішення даної проблеми є:

- проведення послідовної економічної політики, перш за все в області податкового та кредитно-фінансового регулювання розвитку виробництва;
- становлення і розвиток ринку цінних паперів, що дозволяє здійснити передивання капіталу у пріоритетні галузі та напрями розвитку;

435655

- залучення у господарський оборот коштів, які знаходяться у населення, під гарантії держави в особі місцевих органів самоврядування чи під заклад державного майна;

o - створення прийнятних умов для розміщення іноземних інвестицій.

4. Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях

4.1. Долішній М. І., Кравців В. С., Жмаєв Г. О. Карпатський регіон на порозі XXI століття: соціально-економічний стан та стратегія розвитку. // Проблеми регіональної політики: Зб. наук. пр. - Львів, 1996. - с. 6-25.

Особистий внесок автора: обґрунтування стратегічних орієнтирів та пріоритетів розвитку Карпатського регіону.

4.2. Кравців В. С., Жмаєв Г. О. Державні програми як інструмент реалізації регіональної політики. // Регіональна економіка, № 1-2, 1996. - с. 64-70.

Особистий внесок автора: аналіз умов підвищення ефективності реалізації державних регіональних програм.

o 4.3. Жмаєв Г. О. Механізм реалізації державної регіональної економічної політики. // Соціально-економічні дослідження в перехідний період: Науковий щорічник. Вип. 1, - Львів, Інститут регіональних досліджень НАН України, 1996. - с. 11-14.

4.4. Павлов В. І., Кривос'яжук І. В., Жмаєв Г. О. Напрямки бюджетної політики в адміністративних районах в приватизаційний період. // Соціально-економічні та екологічні проблеми розвитку адміністративних районів: Наук. доп. міжн. наук. - практич. конф. - Львів, Інститут регіональних досліджень НАН України, 1997. - 0,2 д. а.

Особистий внесок автора: пропозиції щодо вдосконалення бюджетної політики на рівні адміністративних районів.

4.5. Жмаєв Г. О. Питання створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон в Україні. // Регіональна економіка, № 1, 1997. - 0,4 д. а.

А Н Н О Т А Ц И Я

ЗМАЄВ Г. А. Формирование территориальных хозяйственных систем (вопросы теории, методологии, практики).

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.02 - Территориальные системы и комплексы. Институт региональных исследований Национальной академии наук Украины, Львов, 1997.

Диссертация содержит теоретические исследования проблемы формирования территориальных хозяйственных систем в контексте региональной экономической политики. Определены методические подходы к формированию территориальных систем и комплексов, предложены рекомендации по совершенствованию программно-целевых методов управления экономическим развитием региона.

A N N O T A T I O N

ZHMAYEV G. A. Formation of non-territorial economic systems (points of theory, methodology, practice).

Thesis for achieving the scientific degree of PhD in major 08.10.02 - Territorial systems and complexes. The Institute of regional researches of National Academy of Sciences of Ukraine, L'viv, 1997.

The thesis contains theoretical investigations of the problem of territorial economic systems formation in the context of regional economic policy. There are defined methodological approaches to the territorial systems and complexes formation and as well are proposed recommendations as to the improvement of the program-methods purpose of management of economic development of the region.

Ключові слова: територіальні господарські системи, управління, регіон, програмно-цільові методи.

435655

AB 37-117

AB 37.117

Підл. до друку	Формат 60 × 84 1/6	Папір <i>друк.</i>	Друк офсетний
Умовн. арк. вкр.	Обл. вид. арк.	Зам. № <i>52</i>	Тираж <i>100</i>

Віадруквано у виробничо-поліграфічному відділі Льв. ЦНТЕІ